

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΟΥ κ. Σ. Δ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗ

(Καθηγητοῦ τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Οἰνοποιίας)

πρὸς τοὺς μαθητὰς τῆς Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας.

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον φύλλον).

Λοιπὸν ἡ σημερινὴ κατῳχράσασί μας εἶναι ἡ ἐξῆς. Ὅσες λέξεις ἐπῆραμε ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν τῆς κλίνουμε ἀπέναντὸ στὸ ἀρχαῖο τυπικόν, ὅσες δὲ ἐμάθαμε στὸ σπῆτι τῆς κλίνουμε στὸ τυπικόν τῆς μητρικῆς μας γλώσσης. Αὐτὰ γιὰ τὸ τυπικόν. Ἄλλο τόσο σπουδαῖον εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ λεξικοῦ τὸ ἴδιον ἀντικείμενον ἔχει ἓνα ὄνομα στὸ σπῆτι καὶ ἓν ἄλλο ὄνομα στὸ σχολεῖον, στὸ δικαστήριον, στὴ βουλῇ. Αὐτὲς τῆς λέξεις καὶ τὸ τυπικόν αὐτὸ ἐσυνειθίσκαμε τόσο καλὰ νὰ τὰ μεταχειριζώμεθα τὸ καθένα τὴν ὥρα ποῦ πρέπει, ὥστε κατάντησε νὰ μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι μία γλῶσσα καὶ νὰ μὴν αἰσθανώμεθα ὅτι ἀπὸ λεπτὸ σὲ λεπτὸ ἀλλάζουμε γλῶσσα. Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ λίγοι ἄνθρωποι ποῦ ἔχουν τὴν τρελλὴν ἰδέαν, πῶς ἔχουνε λεπτότερον γλωσσικὸ αἰσθημα ἀπ' τοὺς ἄλλους, καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ὅταν ἀκούουν τὴν ἐπόμενη φράσιν :

δότε μοι ἀπεισταγμένον ὕδωρ, καὶ φέρτε μοι ἓνα ποτήρι νερὸ νὰ πιῶ,
αἰσθάνονται τὴν ἰδίαν ἀηδίαν ποῦ φέρνει σ' ὅλους μας, ὑποθέτω, ἡ ἐξῆς φράσις :
χθὲς εἰς τὸ concert ἔπαιξαν, mon cher, μία πιδὲ, ποῦ ἦτον κάτι τι char-
mant.

Ἀλλὰ, θὰ πῆτε, ἡ συνήθεια ἔχει μεγάλη δύναμι, καί, ἀφοῦ τὴν καθαρεύουσα τὴν ἐσυνειθίσκαμε τόσο καλὰ σὲ μερικὰ πράγματα, γιὰτὶ νὰ μὴν τὴν ἀφήσουμε νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ στὸν κοινὸ βίον.

Θὰ ἤμουν σύμφωνος, Κύριε, θὰ ἦτον οἰκονομία ἐθνικῶν δυνάμεων καὶ κέρδος στὴν πρόοδον καὶ ὑπερφαλάγγισις τῶν ἀντιπάλων μας στὸν πολιτισμὸν, ἂν ἀπλῶς αὐτὸ ἦτον δυνατόν νὰ γίνῃ. Ἀλλὰ, γιὰ νὰ μὴ σὲς ἐρωτήσω ἂν παρουσιάζει πούθενά ἡ γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη τέτοιο φαινόμενον, σὲς ἐρωτῶ μόνον, πόσοι αἰῶνες εἶναι ποῦ ἐξαιρουμένη αὐτὴ τὸ πείραμα, ποῦ ἐξαιρουμένη νὰ μεταφρονώμεθα στὴν καθυρεύουσα ; Λοιπὸν, ἂν αὐτὸ ποῦ περιμένουμε ἦταν δυνατόν, δὲ θὰ ἦταν καιρὸς πλέον σήμερον, ὕστερ' ἀπὸ τόσους αἰῶνες, νὰ ἰδοῦμε, ὅχι τὴν

πραγματοποιήσει αὐτῆς τῆς ἐλπίδος, ὅχι, ζητῶ πολὺ ὀλιγότερα, νὰ ἰδοῦμε μερικὰ ἐνδεικτικὰ σημεῖα μόνο, ἓνα λυκαυγὲς τῆς μελλούσης πραγματοποιήσεως. Καὶ ποιά θὰ ἦταν αὐτὰ τὰ ἐνδεικτικὰ σημεῖα; Ἐνας ἄνθρωπος, Κύριοι, σ' ὅλον τὸν Ἑλληνισμό νὰ βρεθῇ, ἔσαν μόνο ζητῶ, ποῦ νὰ μιλήσῃ τὴν καθαρεύουσα σ' ὅλες ἀνεξαιρέτως τῆς περιστάσεις τοῦ βίου. Καὶ δὲ ζητῶ τυχαῖον ἄνθρωπο, ἓναν ἄνθρωπο μεγάλης φιλολογικῆς μορφώσεως, καὶ δὲ ζητῶ νὰ μιλήσῃ τὴν καθαρεύουσα μὲ τὸν ὑπνρέτη ἢ μὲ τὸν μπακάλη του, διότι πιθανὸν νὰ φοβᾶται μήπως τὸν κάμῃ νὰ γελάσῃ, ἀλλὰ νὰ τὴ μιλήσῃ μ' ἓναν ἄνθρωπο ἔσης μορφώσεως μ' αὐτόν. Ἄ, ἓνα πρᾶγμα μόνον ἀπαιτῶ, νὰ εἶναι φυσικὸς ἄνθρωπος, δηλ. νὰ λέγῃ πᾶν ὅτι σκέπτεται. Ὅχι ἐκεῖνο ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ πῇ στὴν καθαρεύουσα νὰ τὸ παραλείπῃ καὶ νὰ λέγῃ τὸ ἄλλο. Διότι αὐτὸς βέβαια εἶν' ἓνας τρόπος γιὰ νὰ μιλοῦμε ὅλοι μας τὴν καθαρεύουσα.

Πάσχουμε λοιπὸν ἀπὸ διγλωσσία πρώτης δυνάμεως. Καὶ ἔχουν ἄδικο μερικοί, ποῦ νομίζουν πῶς ἤθραν τὴ λύσι τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ὅταν λέγουν: ἡ γλῶσσα μας εἶναι αὐτὴ ποῦ ὁμιλοῦν οἱ ἀνεπτυγμένοι ἄνθρωποι. Ποιά εἶν' αὐτὴ ἡ γλῶσσα;!

Νὰ σὰς ἐξηγήσω μ' ἓνα παράδειγμα ἐκεῖνο ποῦ συμβαίνει σ' ἐμᾶς. Δύο ἑλληνες βρίσκονται στὴ Γαλλίᾳ καὶ σπουδαζοῦν ἱατρικὴ. Αὐτοὶ μεταξὺ τῶν ὁμιλοῦν βεβαίως ἑλληνικά, ὅταν ὅμως συζητοῦν θέματα ἱατρικά, τότε συνεννοῦνται στὴ γαλλικὴ, διότι τέτοια θέματα μόνο στὴ γαλλικὴ τὰ ἀκουσαν ἐξηγούμενα καὶ μόνο σ' αὐτὴν ἐπομένως κατέχουν τοὺς ἀναγκαίους ἐπιστημονικοὺς ὅρους. Ἐλοιποί, τὸ ἴδιο φαινόμενο συμβαίνει σ' ἐμᾶς, σ' ἄλλη κλίμακα βέβαια, διότι μεταξὺ καθαρεύουσας καὶ δημοτικῆς ἡ ἀπόστασις βέβαια δὲν εἶναι τόση ὅση μεταξὺ ἑλληνικῆς καὶ γαλλικῆς. Ὡστε ὁ βαθμὸς διαφέρει, ἡ φύσις τοῦ φαινομένου εἶν' ἡ ἴδια. Διότι κ' ἐμεῖς ὅσα ἐμάθαμε στὸ σχολεῖο ἢ ἀπ' τῆς ἐφημερίδας τὰ λέμε στὴν καθαρεύουσα, ἐκεῖνα ὅμως ποῦ ἐμάθαμε ἀπ' τὴ μητέρα μας εἶναι ἀδύνατο νὰ τὰ ποῦμε στὴν καθαρεύουσα, διότι γινόμεθα καταγέλαστοι.

Τώρα θὰ πῇ κανεὶς; πολὺ καλὰ, ἔχουμε διγλωσσία, ἀλλὰ τὸ κάτω κάτω εἶναι ἄρα γε τόσο σοβαρὸ αὐτὸ τὸ νόσημα; καὶ ποιά εἶναι τὰ κακὰ τοῦ ἀποτελέσματα;

Ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς ἔφεραν σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι δὲν ἤτον δυνατό ν' ἀντιληφθοῦν αὐτὰ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὸν ἐξῆς λόγο. Τὰ δύο εἶδη τῆς πνευματικῆς ἐργασίας, ἡ ἀνώτερη καὶ ἡ κατώτερη, ἦσαν καὶ εἶναι γι' αὐτοὺς ἐντελῶς χωρισμένα, μετὰβάσις δὲν ὑπῆρχε. Ἡ θὰ ἦσαν ἀπορροφημένοι ἀπ' τὴν ἀρχαίᾳ φιλολογίᾳ, καὶ τότε ὁμιλοῦσαν τὴν καθαρεύουσα, ἢ θὰ ἐζούσαν τὸν κοινὸν ὑλικὸ βίον, καὶ τότε ὁμιλοῦσαν τὴν μητρικὴν τῶν. Ἡ τὸ ὕδωρ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης, ἢ τὸ πρόστυχο καὶ χυδαῖο ἐκεῖνο φυσικὸ σῶμα ποῦ πίνουμε κάθε μέρα καὶ τὸ ὅποῖον οἱ χυδαῖοι ἄνθρωποι ὀνομάζουν νερό. Ἄλλο εἶδος νεροῦ δὲν ὑπῆρχε.

Ἄλλὰ γὰρ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους μετὰ τῶν δύο αὐτῶν εἰδῶν τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ὑπάρχει ἀδιέκοπτη σειρά μετὰχθικῶν περιπτώσεων, καὶ σ' αὐτὲς τῆς μεταθχτικῆς περιπτώσεως εἶναι ἴσα ἴσα ποῦ γίνεται τὸ γροθοκόπημα καὶ τὸ μαλλιοτράχηγμα τῶν δύο γλωσσῶν.

Θὰ σᾶς παρουσιάσω μίαν κλίμακα τέτοιων περιπτώσεων, π. χ. μία σειρά φράσεων ἀπὸ διαφορὰ πνευματικὰ στρώματα ποῦ νᾶλουν ὅλες τὴν λέξιν ἔδωρ καὶ νὰ προχωροῦν ἀπ' τὸ ὑψηλότερον πρὸς τὸ χαμηλότερον στρώμα. Ἐδῶ εἶναι, Κύριοι, τὸ πανόραμα, ὅπου βλέπετε πῶς τὸ ὕδωρ μεταουσιόνηται εἰς νερό.

Φιλοσοφία. Πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ, γῆ, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τῆς φύσεως κατὰ τοὺς ἀρχαίους.—Θαυμάσιο! Τώρα κατεβαίνουμε.

Χημεία. Τὸ ὕδωρ σύγκειται ἀπὸ ὕδρογόνον καὶ ὀξυγόνον.

Βιομηχανία. Εἰσάγουμε ὕδωρ εἰς τὸν λιθῆτα.

Βιβλίον μαγείας. Ὁ μάγειρος θέτει ὕδωρ εἰς τὴν χύτραν.—Παρουσιάζονται τώρα καὶ ἄνθρωποι· αὐτοὶ θὰ μᾶς τὰ χαλάτουν.

Στὸ σπήτι. Εἰπὲ εἰς τὸν μάγειρον τὰ θέτη ὕδωρ εἰς τὴν χύτραν.—Τώρα ὁ μάγειρος ἐζωντάνεψε, καὶ τὰ πράγματα γίνονται δυσκολώτερα.

Στὸ τραπέζι. Θέσον ὕδωρ εἰς τὸ ποτήριόν σου τέκνον. Δὲν βλέπω ὕδωρ, πάτερ μου. Μπαμπά, ξέρω τὸ μάθημά μου ὡς ὕδωρ.

Μὰ τί συμβαίνει λοιπόν; ΓΙΑΤΙ αὐτὸ τὸ ὕδωρ, ποῦ στὴν πρώτη βαθμίδᾳ μᾶς μᾶς ἐφαίνετο φυσικώτατο πρᾶγμα, ὅσο κατεβαίνουμε ἀρχίζει νὰ προξενῇ ἀηδία; Σὲ ποῖα λοιπόν βαθμίδᾳ τῆς κλίμακος πρέπει αὐτὸ τὸ ὕδωρ νὰ ἀλλάξῃ καὶ νὰ γίνῃ νερό; Ὅταν σύγκειται ἀπὸ ὕδρογόνο καὶ ὀξυγόνο, ἢ ὅταν τὸ εἰσάγουμε στὸν λιθῆτα τοῦ βιομηχάνου, ἢ ὅταν θὰ τὸ βάλουμε στὴ χύτρα τοῦ μάγειρα, ἢ ὅταν θὰ τὸ βάλουμε στὸ ποτήρι μᾶς γιὰ νὰ τὸ πιοῦμε;

Θὰ παρατηρήσετε ὅτι ἐκεῖνος ὁ μάγειρας πρὸ πάντων εἶνε ποῦ μᾶς τὰ χάλασε. Ἐνόςψ ἦτον γραμμένος μέσα στὸ βιβλίον, τὰ πράγματα ἐπῆγαιναν καλὰ. ἅμα ὅμως ἐζωντάνεψε καὶ ἔγινε ἀληθινὸς μάγειρας μετὰ σκοῦφο, ἀπ' ἐκεῖνην τὴν στιγμήν τὸ ὕδωρ ζητεῖ νὰ γίνῃ νερό. Ὁ ζωντανὸς μάγειρας θὰ βάλῃ νερό· μόνον ὅταν εἶναι πεθαμένος ἡμπορεῖ νὰ θέτῃ ὕδωρ. Ἡ γλώσσα λοιπόν αὕτῃ εἶναι ἡ ἀρνήσις τῆς ζωῆς· εἶναι καλὴ γιὰ τοὺς νεκρούς.

Ἄλλο πανόραμα.

Βοτανική. Ὁ γασσιόλος καὶ ὁ κύαμος εἶναι γυνὰ ψυχρανθῆ.

Γεωργία. Ἡ καλλιέργεια τῶν γασσιόλων πλουτίζει τὴν γῆν.

Κηπουρική. Αὐτὸς ὁ περιβολάρχης ἐκαλλιέργησε γασσιόλους.

Συνέχεια. Ὁ ἴδιος περιβολάρχης πηγαίνει εἰς τὴν πόλιν, διὰ τὰ πωλίσῃ τοὺς γασσιόλους του.

Σκηνή τοῦ δρόμου. Ἡ γειτόνισσα ἠγόρασε τοὺς φασιόλους τοῦ περιβολάρη. Συνέχεια. Ὁ ὄνος διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τοῦ περιβολάρη ἔφαγε τοὺς φασιόλους.

Πολὺ καλὰ ἔκαμε μὰ τὴν ἀλήθεια !

Λοιπὸν τῶρα βλέπετε, ὅτι εἶναι ἀνάγκη σὲ κάποιον σημεῖο αὐτῆς τῆς ἱστορίας οἱ φασιόλοι νὰ μεταβληθοῦν εἰς φασόλια. Πότε θέλετε ; Ἐγὼ λέγω μᾶλλον ὅταν μεταβλίνουν ἀπὸ τὸ χωριὸν εἰς τὴν πόλιν. "Ἄλλος ἔτω; θέλει, ὅταν τοὺς ἀγορεύει ἡ γειτόνισσα, καὶ ἄλλος ὅταν τοὺς τρώγει ὁ ὄνος. Βέβαια, ὕστερα ἀπ' τὸν ἐξευτελισμὸν ποῦ ἔπαθαν, εἶναι δίκαιο νὰ μεταβληθοῦν εἰς χυδαῖα φασόλια. Φαντάζεσθε ὅνον νὰ τρώγῃ φασιόλους ! Τουλάχιστον ἂς φάγῃ φασόλια, κι' αὐτὸ πολὺ τοῦ εἶναι.

Λοιπὸν, καθὼς σὰς ἔλεγα, ἐκεῖνοι ποῦ εἶχαν ἀναλάβει ὡς τῶρα τὴ μὲν τῆς γλώσσης μας ἐγνώριζαν ἀπ' αὐτὴν τὴν κλίμακα μόνον τὴν πρώτην καὶ τὴν τελευταίαν βαθμίδαν. Ἀλλὰ ἐμεῖς ἐννοοῦμε νὰ μὴν εἴμεθα μόνον ἀρχαιολόγοι καὶ φιλόλογοι, ἐννοοῦμε νὰ κοινωνήσουμε ἀπ' ὅλην τὴν ζωὴν ποῦ ξεχειλίζει σήμερον τὸν κόσμον. Ἐμεῖς ἐννοοῦμε νὰ διαβάσουμε ἕνα ὥρατιο μυθιττόρημα, ν' ἀπολαύσουμε ἕνα ὥρατιο διήγημα, νὰ ἀκούσουμε ἕνα ζωντανὸ δράμα, μιὰ χαριτωμένη κωμῆδιαν.

Ἀλλὰ ἕνα τέτοιο ἔργο δὲν μπορεῖ νὰ περιορισθῇ σὲ μιὰν ὀρισμένην βαθμίδαν τῆς πνευματικῆς λειτουργίας, ὅπως μιὰ ἀρχαιολογικὴ πραγματεία. Τώρα θὰ εἶναι κάποιος ποῦ θὰ λέγῃ πολὺ ὑψηλὰ καὶ αἰθέρια πράγματα, μετ' ὀλίγον θὰ πρὸς αὐτὰ ἐκείνην ἕνα χυδαῖοτατον φλιτζάνιν καφέ, ἔπειτα σὲ στιγμὴν παραφορᾶς θὰ ξεστομίζεται μιὰ ὕβρις, ἔπειτα θὰ ἀκούεται μιὰ λέξις ἐπιστημονικὴ.... Δὲν μπορεῖτε νὰ τὰ ἐμποδίσετε ὅλ' αὐτὰ νὰ ὑπάρξουν μέσα σ' ἕνα ἔργο, διότι τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι μιὰ ζωγραφικὴ τῆς φύσεως βγαλμένη μέσ' ἀπ' τὴν φαντασίαν τοῦ συγγραφέως, ἡ δὲ φύσις εἶναι ἕνα ποικιλιώτατον μῆγμα ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα.

"Ε, τώρα πλέον ἐννοήσατε ποῖα εἶναι τὰ κακὰ τῆς διγλωσσίας. Αὕτῃ ἡ ἀνάγκη τῆς μεταφράσεως, τῆς μεταμφίσεως, ποῦ παρουσιάζεται ὅταν ἕνα πρᾶγμα μεταβαίνει ἀπὸ μία σ' ἄλλη σφαῖρα ὑπάρξεως, μολονότι τὸ πρᾶγμα μένει ἐντελὼς τὸ ἴδιον, αὕτῃ ἡ ἀμφιβολία ἀπάνω εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ σημείου ὅπου πρέπει νὰ γίνῃ ἡ μεταμπίσις—καὶ ἀλλοίμονο, ἂν ἡ λέξις δὲν ἀλλάξῃ τὰ ρούχα τῆς τὴν κατάλληλῃ στιγμῇ καὶ βρεθῇ ὅπως εἶναι, μεταμπίσμενη, σ' ἄλλον κύκλον πρᾶγματων τότε κάμνει τὴν ἴδιαν ἐντύπωσιν σὰν ἕνας μασκάρης μὲ κουδουνάκια ποῦ πέφτει ἑξαφν σ' ἕνα κύκλον σοβαρῶν ἀνθρώπων—αὐτὰ ὅλα μαρτυροῦν, ὅτι κατὰ ἔκρυθμον ὑπάρχει εἰς τὴν γλῶσσαν μας, ὅτι κάποιον ψεῦδος ἔχει εἰσχωρήσει.

Ναί, Κύριοι, λέμε ψέματα ὅταν λέμε ὕδωρ, διότι ἄλλο πρᾶγμα ἔχουμε στὸ νοῦν μας καὶ ἄλλο λέμε. Θὰ πεισθῇτε, ὅταν ψυχολογήσετε καλὰ ἐπὶ τοῦ ἐαυτοῦ σας, ὅταν κάμετε μιὰ γενναίαν ἐπιστροφὴν εἰς τὸν ἐαυτὸν σας καὶ βυθίσετε τὸν νοῦν

σας μέσῃ στήν ψυχὴ σας. Ἀλλὰ, ὅπως ὅλα τὰ ψέματα συνειθίζοντι καὶ γίνονται ἔξις, ἔτσι τὸ συνειθίσκαμε καὶ αὐτό, καὶ μεταφράζουμε τὴν ιδέα μας τότε γρήγορα καὶ ἄκοππα, ὥστε ἔδεν τὸ αἰσθηχόμεθα. Ἀλλὰ δὲν πκύει γι' αὐτὸ νὰ εἶναι μετάφρασις, ἀπόδειξις δὲ εἶναι ἴσα ἴσα ὅτι σὲ μερικές περιστάσεις εἴμεθα ἀνυχασμένοι νὰ μὴ μεταφράσουμε.

Τώρα θὰ κάμουμε ἄλλο ἓνα πείραμα. Εἶδαμε πῶς ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ ἐγίνετο ὀλοένα πρὸ ἄνοστο, ὅσο κατεβαίναμε τὴν κλίμακα. Τώρα θὰ κάμουμε τὸ ἀντίστροφο· θὰ πάρουμε τὸ νερὸ καὶ θὰ νεβοῦμε τὴν κλίμακα.

Μπαμπά, ξέρω τὸ μάθημά μου νεράκι. — Ἐνς ὠρχίος ιδιωτισμός.

Βάλε, παιδί μου, νερὸ στὸ ποτήρι σου.

Πὲ στὸν μάγερα γὰ βάλῃ νερὸ στὴ χύτρα.

Ὁ σαπυροποιὸς βάζει τρεῖς χιλιάδες ὀκάδες νερὸ στὸν λείδητα.

Ὁ χημικὸς βάζει 500 κυβικά εκατοστάρια ἀποσταγμένο νερὸ σὲ μιὰ γιάλι βρασμοῦ.

Τὸ νερὸ σύγκειται ἀπὸ ὀξυγόνο καὶ ὕδρογόνο. — Ἐφθάσαμε καὶ στὴ φιλοσοφία.

Φωτιά, νερὸ, γῆ καὶ ἀέρας, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τῆς φύσεως κατὰ τοὺς ἀρχαίους.

Ὅταν ἐπηδοῦσα διὰ μιᾶς ἀπ' τὴν κατώτατη βαθμίδα στήν ἀνώτατη, μοῦ φαίνονταν ὅτι εἶναι ἀνάγκη ν' ἀλλάξω γλῶσσιν. Τώρα ὅμως ποῦ ἐπέρατα τῆς βαθμίδας ἀπὸ μία μία, ἡ πρώτη μου ἐντύπωσις ἦτον ὅτι ἐδυσκολεύθηκα νὰ εὔρω σὲ ποιά βαθμίδα πρέπει ν' ἀλλάξω, ἀλλὰ, ὡς ποῦ νὰ λύτω αὐτὴ τὴν ἀμυβολίαν, ἐφθασα στήν ἀνώτατη βαθμίδα, ὅπου ἔξαφνα βλέπω, ὅτι ὄχι μόνο δὲν εἶναι κομικὴ αὐτὴ ἡ φράσις, ὄχι μόνο δὲν εἶναι χυδαία, ἀλλὰ ἔχει στ' αὐτίχ μου σὲ μιὰ νέα μουσική, ζυπνᾷ μέσ' τὴν ψυχὴ μου ζωηρὲς ἐντύψεις.

Φωτιά, γῆ, νερὸ καὶ ἀέρας... Παράδοξο! Τώρα ἀρχίζω νὰ βαθύνω καλλιτέρα στήν ιδέα ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων. Τώρα καταλαβαίνω, ὅτι αὐτὴ ἡ φωτιὰ ποῦ θεώρησαν ὡς ἓνα ἀπ' τὰ στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα ἔγινε ὁ κόσμος, εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖν' ἡ ἴδεια, ἡ ἀληθινὴ φωτιὰ, ποῦ βλέπω στήν καθημερινή μου ζωή.

Φωτιά, γῆ, νερὸ καὶ ἀέρας.... Τώρα ζωγραφίζετ' ἐμπρὸς μου ἓνα μεγαλοπρεπὲς ἀγὼν μετὰ τῶν φοβερῶν αὐτῶν στοιχείων, τώρα φανερόντ' ἐμπρὸς μου κεραυνοί, ἀστραπές, καταιγίδες, καταρράκτες, βουνὰ καταρρέουν, ἡ γῆ σείεται, καθιζάνει, ἡ γῆ ἀνοίγει καὶ καταπίνει τὴ θάλασσα. Ἐνς χαλασμός κόσμου καὶ μιὰ δημιουργία κόσμου. Τώρα δὲν ἐνοῶ μόνο, ἀλλὰ καὶ αἰσθάνομαι γιὰτὶ εἴμεν οἱ ἄνθρωποι εἶπαν ἔτσι.

Τώρα λοιπὸν ἐπλησίισα περισσότερο πρὸς τοὺς ἀρχαίους, τώρα ποῦ δὲ μιλῶ τὴ

γλώσσα τους. Ὡστε, γιὰ νὰ νοιώσω τοὺς ἀρχαίους, πρέπει νὰ μιλῶ τὴ γλῶσσα τῆ δικῆ μου καὶ ὄχι τὴ δική τους. Διότι ἡ λέξις πῦρ ἐγεννοῦσε στὴν ψυχὴ τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνας ἀκριβῶς τὴν κατὰστασι ποῦ γεννᾷ στὴ δική μου ψυχὴ ἡ λέξις φωτιά, καὶ ὄχι ἐκείνην ποῦ γεννᾷ σ' ἐμένα ἡ λέξις πῦρ. Τὸ πῦρ εἶναι γιὰ τὴ δική μου ψυχὴ κάτι τι μεταξὺ τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ πάγου.

Τί εἰρωνεῖα ! κ' ἐμεῖς τόσον κακὸ ἐνομίζαμε, πῶς ἂν μιλήσουμε τὴ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων, τότε ἀκριβῶς θὰ τοὺς ἐννοήσουμε καλλίτερα.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι τὸ μὲν ὕδωρ ἀρνεῖται νὰ εἰσχωρήσῃ στῆς γλωσσικὰς ἀνάγκας τῆς κοινῆς ζωῆς, τὸ νερὸ ὅμως ἡμπορεῖ κάλλιστα νὰ χρησιμεύσῃ στῆς ἀνάγκας τοῦ ἀνωτέρου πνευματικοῦ βίου. Καὶ τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ ὅλες τῆς λέξεις. Λοιπὸν δὲ μένει ἄλλος τρόπος γιὰ νὰ βγοῦμε ἀπ' τὴ διγλωσσία. Ἀφοῦ τὸ βουνὸ δὲν ἔρχεται σ' ἐμᾶς, θὰ πᾶμε μεῖς στὸ βουνό. Θὰ μεταχειρισθοῦμε γιὰ τὴν ἔκφρασι τῶν ἀνωτέρων ἰδεῶν μας τὴ μητρικὴ μας γλῶσσα.

Ἀλλὰ ἐδῶ παρυσιάζονται κάτι μεγάλα καὶ φοβερά ἐμποδία. Αὐτὰ θὰ ἐξετάσω τώρα, καὶ θὰ σᾶς δείξω ὅτι εἶναι φαντάσματα γεννημένα ἀπ' τὴν ἀγνοία τοῦ ζητήματος ἢ ἀπ' τὴν ἑλλειψι παρατηρητικοῦ ἢ ἀπ' τὴν προκατάληψιν.

«Εἶναι πτωχή, λέγουν, ἡ μητρικὴ μας γλῶσσx»· δηλ. τῆς λείπει τὸ ὑλικὸ ποῦ χρειάζεται γιὰ τὴν ἀνώτερη πνευματικὴ ἐργασία. Φαντάζονται πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅτι οἱ δημοτικιστὰι εἶναι τόσο τρελλοί, ὥστε νὰ ζητοῦν μόνον μὲ τὸ ὑλικὸ τῆς λαλουμένης γλώσσης νὰ ἐκφράσουν ὅλα τὰ πράγματα, ὅτι ζητοῦν δηλ. ἀντὶ φιλοσοφικὸ σύστημα νὰ λέμε βῶδι καὶ ἀντὶ ποιητικὴ διανομή νὰ λέμε τσάπα. Ἀλλὰ ποιά γλῶσσα λαλούμενη τῆς ἔχει αὐτὲς τῆς λέξεις; Καμμία. Αὐτὲς τῆς πλάττουν οἱ λόγιοι. Καὶ πῶς λοιπὸν συμβαίνει ὅτι σ' ὅλες τῆς ἄλλες χώρες ἡ γραφομένη μπορεῖ νὰ μιληθῇ πέρα πέρα σ' ὅλες τῆς περιστάσεις; Τὸ εἶπαμε. Διότι ἡ γραφομένη ἐδέχθηκε τοὺς τύπους καὶ τῆς λέξεις τῆς ὁμιλουμένης, διότι οἱ ἄνθρωποι πῆγαν στὸ βουνό, δὲν ἐπερίμεναν, ὅπως ἐμεῖς οἱ ἀμαθεῖς τῶν φυσικῶν νόμων νὰ σηκωθῇ τὸ βουνό καὶ νὰ περπατήσῃ.

Πάει λοιπὸν τὸ ζήτημα τῆς πτωχείας. Ἐννοήσατε πόσο κωμικὸ εἶναι τὸ ἐπιχείρημα; Ὑποθέστε ὅτι ἔχουμ' ἐμπρὸς μας ἕναν ἄνθρωπον ἀμόρφωτο, ἀλλὰ ἐξυπνο, κ' ἕνας κύριος ζητεῖ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι κουτός. Καὶ λοιπὸν τὸν ἐρωτᾷ: «γνωρίζεις, φίλε μου, τὸ φιλοσοφικὸ σύστημα τοῦ Πυθαγόρα;» Κόκκαλο ὁ ἄνθρωπος!—Βλέπετε, Κύριοι, σᾶς ἀπέδειξα ὅτι εἶναι κουτός.—Ὅχι, Κύριε, μᾶς ἀπέδειξες ὅτι ἐσὺ εἶσαι κουτός. Δὲν κρίνουν ἔτσι τὴν εὐφυΐα ἐνὸς ἀνθρώπου ἀμόρφωτου, ἀλλὰ κατεβαίνουν στὴ δική του πνευματικὴ σφαῖρα, καὶ τότε ἐννοοῦν τί θὰ ἐγίνετο αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἂν ἐμορφόνετο.

Λοιπὸν, ἐκεῖνοι ποῦ ἐξέτασαν τὴ γλῶσσα μας ὄχι κατὰ τὴ μέθοδο αὐτοῦ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τὴν ἐξέτασαν ὡς γλῶσσα λαλούμενη, ὡς κορμὸ γλωσσικό, ἤδραν ὅτι εἶναι γλῶσσα θαυμασιὰ, καὶ ὅτι, ὅταν ἀπένω τῆς τειριαχθῇ τὸ ὑλικὸ τῶν ἀνωτέ-

ρων γλωσσικῶν ἀνγκῶν, τὸ ὅποιον θὰ εἶναι κατὰ τὰ ἐννικὰ δέκατα τὸ ὑπάρχον ὑλικὸ τῆς ἀρχαίας καὶ κατὰ τὸ ἄλλο δέκατο τὸ ὑλικὸ τοῦ θὰ φτιάσουμε ἀπ' αὐτὴν τὴν ἰδίαν—θὰ γίνῃ γλῶσσά τέλεια. Τί φταίει ἡ γλῶσσα ἂν αὐτὸ δὲν ἔγινε ὡς τώρα ;

Τώρα αὐτὴ ἡ προσαρμογὴ εἶναι πρᾶγμα πολὺ εὐκόλο ; Ἦμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀμέσως ; Ὁχι, αὐτὰ τὰ πράγματα γίνονται λίγο λίγο, καὶ τὸν πολῦτιμο καιρὸ τοῦ ἐχάσαμε τόσοι αἰῶνες δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ τὴν κερδίσουμε σὲ μιὰ μέρα. Ἀλλὰ θὰ σᾶς φέρω μερικὰ περὶδείγματα γιὰ νὰ σᾶς δείξω, ὅτι αὐτὴ ἡ προσαρμογὴ ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ, καὶ ὅτι, ἂν σ' αὐτὴν ὑπάρχουν καὶ μερικὲς δυσκολίες, ἀλλὰ ἡ ἀντίθετη ἐργασία, ἡ συγχώνευσις τοῦ ὑλικοῦ τῆς δημοτικῆς μέσα στὴν καθαρῆουσα, εἶναι ὁλότελα ἀδύνατη· καὶ τότε θὰ πεισθῆτε ὅτι, ἂν ὅλη ἡ ἐργασία τοῦ ἔγινε μὲ τὴν καθαρῆουσα ἐγίνετο ἀπάνω στὴ δημοτικὴ, πρὸ πολλοῦ τώρα θὰ εἴχαμε φιλολογικὴ γλῶσσα τέλεια.

Θὰ κάμουμε μερικὰ γλωσσικὰ πειράματα, καὶ νὰ ἰδῆτε ὅτι θὰ εἴμεθα ὅλοι σύμφωνοι στὰ συμπεράσματα, διότι τὸ κριτήριον, δηλ. τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα, εἶναι τὸ ἴδιον σ' ὅλους μας, καὶ εἶναι τὸ αἶσθημα τῆς δημοτικῆς, ἡ ὁποία, μ' ὅλον τὸν πόλεμον τοῦ τῆς κάνουμε, εἶναι ἡ μόνη τοῦ ἔχει βαθιὰ ριζοβολήσει μέσ' τὴν καρδιὰ ὅλων, κ' ἐκείνων ἀκόμη ποῦ νομίζουν ὅτι, πᾶσι τέλειωσε, τὴν ἔχασαν τὴ δημοτικὴ. Θὰ φέρουμε μία λέξι τῆς καθαρῆουσης στὸν τύπον τῆς δημοτικῆς, καὶ μία τῆς δημοτικῆς, τοῦ ἰδίου τύπου, στὴν καθαρῆουσα, καὶ θὰ ἰδῆτε ὅτι τὸ μὲν πρῶτον πάντοτε γίνεται, σπανίως παρουσιάζει μιὰ μικρὴ ἀντίστασις, ἐνῶ τὸ δεύτερον τῆς περισσότερες φορὲς δὲν γίνεται ὁλότελα καὶ μᾶς κάνει νὰ γελοῦμε.

Οὐδέτερα δευτερόκλιτα. α') Ἀπ' τὴ καθαρῆουσα στὴ δημοτικὴ: *γαλθαρόμετρο*, ὅπως ἀνυπερόβλητο, *κοινωνικὸ γαϊρόμετρο*,... ὅλα ἀρεξαίετως γίνονται.

β') Λέξεις τῆς δημοτικῆς, ἀκόμη καὶ τῆς καθαρῆουσης τῆς ἰδίας (ἐξόλου), στὸν τύπον τῆς καθαρῆουσης: *μεγάλοΝ πρᾶγμα*, *ἔφαγε ἐξόλοΝ*, *ξέρω τὸ μάθημά μου νερόΝ*,... Κάθε ἑλληνικὸ αὐτὶ βεβαίως θὰ προτιμήσῃ τὴν πρώτην σειράν τῶν λέξεων ἀπὸ τὴ δεύτερη.

Θηλυκὰ πρώτης καὶ δευτέρης κλίσεως στὸν πληθυντικόν. α') Ἀπ' τὴν καθαρ. στὴ δημ.: μὲ αὐτὰς τῆς ἀπότομες καὶ ἐπικίνδυνες μεταβολὲς τῆς θερμοκρασίας, ἡ ὁποῖα... β') Ἀπ' τὴν δημ. στὴν καθαρ.: μὲ αὐτὰς τὰς λάσπας· *ψάχω τὰς τσέπας μου· κάμνει τρέλλας· ἔφαγα γραγοῦλας· ἠγόρῃσα τὰς καλόγνῳμες* (ἡ καλόγνῳμη, θαλασσινὴ)· αὐτὰς τὰς ἀναπόδους ἰδέας· τὰς εὐμόρφους ἀλλὰ θεοτρέλλους γυναικας· τὰς μεγαλοχάρους ἐκκλησίας· μὲ τὰς πρώτας Ἀπριλιτικὰς ἑστέας· τὰς πρωτοχρονιατικὰς ἢ τὰς χριστουγεννιάτικας ἢ τὰς ἀποκριατικὰς ἐπισκέψεις· ἐτράβηξα δύο μολυβιάς, τρεῖς βελονιάς καὶ πέντε μαχαιριάς,...

Φρικώδη πράγματα ! Καὶ σημειώστε ὅτι, ὅχι μόνον εἶναι ἀνυπόστατες αὐτὰς ἡ λέξεις, ἀλλὰ τραβοῦν καὶ ὅλες τῆς ἄλλης, ὅταν τύχουν στὴν ἰδίαν φράσι, καὶ

τῆς ἀφομοιόουν, ἐνῶ ἡ ἄλλε δὲν ἔχουν τὴ δύναμι νὰ τρεβήξουν αὐτές. Δοκιμάστε π. χ. νὰ πῆτε : ἤκουσα πολλὰς καὶ διαφόρους γλώσσας, ἀλλὰ οὐδέποτε ἤκουσα γλώσσας τόσο ἐρωϊτιστικὰς καὶ ἀνάποδες καὶ ἰδιορρυθμοὺς καὶ θεότρελλας... "Ἄλτ ! εἶναι ἀνυπόφορο. Γυρίζετε πίσω καὶ λέτε : ἤκουσα πολλὰς καὶ διαφόρους γλώσσας, ἀλλὰ οὐδέποτε ἤκουσα γλώσσας τόσο ἐρωϊτιστικὰς καὶ ἀνάποδες καὶ ἰδιορρυθμοὺς καὶ θεότρελλας... Τώρα πηγαίνουν ὅλα· καὶ εἶναι ὁ μόνος δυνατὸς τρόπος γιὰ νὰ πῆτε αὐτὴν τὴ φράσι. ἂν δὲ θέλετε νὰ θυσιάσετε τῆς ἐκφραστικώτατες λέξεις ἀνάποδος καὶ θεότρελλος.

Γενική τῶν εἰς -ας καὶ -ης ἀρσενικῶν α') 'Ἀπ' τὴν καθ. στή^η δημ. : τοῦ αὐτῆ, τοῦ ποιητῆ, τοῦ Φειδία, τοῦ Εὐριπίδου, ... β') 'Ἀπ' τὴ δημ. στήν καθ. : τοῦ 'Ἀντώνου, τοῦ Θανάσου, τοῦ Κώστου (ὁ Κώστας), τοῦ περιβολάρου, τοῦ μαράβου, τοῦ καθαλλάρου, τοῦ ροικοκύρου,...

Γενική τῶν εἰς -α θηλυκῶν. α') τῆς μέλισσας, τῆς θάλασσας, τῆς γάλακτος, τῆς ἑχιδνας, ... β') τῆς κυρᾶς 'Ἀναστασίας, τῆς κ. Θανασαίρης ('Ἀναστάσινα, Θανάσινα), τῆς Μαρίας, τῆς Κατίνης, τῆς σουπῆς, τῆς μάννης, τῆς ρόκης, τῆς σουβλῆς... Θηλυκὰ τῶν εἰς -ρος ἐπιθέτων α') καθαρὴ, ποτηρὴ, ὀκνηρὴ, φοβερὴ, ... β') ἡ μαύρα, ἡ γαλιστερά, ἡ φανταχτερὰ, ἡ μαυριδερά, ἡ χοιρὰ,...

Θηλυκὰ εἰς -σις στὸν πληθυντικόν. Αὐτὰ εἶναι ποὺ ἀντιστέκονται λίγο στὴν ἀφομοίωσι, ἀλλὰ ἡ ἀντίστασις αὐτὴ ἔχει πολὺ ἀπὸ τὴν τέλεια ἀνυποταξία ποὺ παρουσιάζουν ὅλα τὰ παρὰπάνω παραδείγματα β'. Γι' αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν λέξεων ὁ γνήσιος δημοτικὸς τύπος εἶναι : ἡ ἀνάρμηνες, ἡ ἀπαιτήσεις, τῆς ἐξέτασεις, ..., ὁ ὁποῖος σὲ μερικὰ αὐτὰ δὲν ἀρέσει ἀμέσως. Ἀλλὰ τὸ περίεργο εἶναι, ὅτι ἡ κακὴ ἐντύπωσις χάνεται ὀριστικῶς, ἅμα βρῆτε τὴ λέξι στὴν ποίησι : μὴ τῆς γλυκιᾶς ἀνάρμηνες τῶν περασμένων χρόνων· κ' ἔτσι σιγὰ σιγὰ ξυπνᾷ τὸ αἶσθημα αὐτοῦ τοῦ τύπου, ποὺ τὸ εἶχαμε στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς, πλακωμένο ἀπ' τὴν ὕστερη ἀνατροφή μας, καὶ μεγαλώνει καὶ κυριαρχεῖ, καὶ πείθεται κανεὶς ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς τύπος. Ἀλλὰ ἐκτὸς τούτου ἡ δημοτικὴ ἔχει τὴ δύναμι νὰ μεταχειρίζεται αὐτὲς τῆς λέξεις καὶ ὅπως βρίσκονται στὴν καθαρὴ οὐσία, προσωρινῶς ἢ ὀριστικῶς, δὲ ξεύρω, πρὸ πάντων ὅταν προηγεῖται κανένα ἐπίθετο : ἡ μεγάλες ἀπαιτήσεις· ὕστερ' ἀπ' τῆς λαμπρᾶς ἐξετάσεις...

Ρήματα α') ἐγγράφηκα, ἀνατράφηκα, ἐπρόσλαβα, ἐπαράλαβα, ἐκτιμοῦσα, ἐκτιμῶμαι. β') ἐνετράπην (ἐντράπηκα), κατέλαβες ; (ἐκατάλαβες ;), τὰ κατέφερον (τὰ ἐκατάφερα), παρέφαγον (ἐπαράφαγα), τὸ παρέκαμον, ἐπέρνων, ἐβάστων, ἐτράβων, ἐβούτων, γελῶμαι (γελιοῦμαι), πετᾶσθε (πετιέσθε),...

α') Ρήματα εἰς -ὼ μεταφερόμενα στὴ δημοτικὴ : ἐλαττώω, μειώω, περαιώω, ἀφομοιώω, ... β') Ρήματα εἰς -ὼω μεταφερόμενα στὸν τύπον -ὼω τῆς καθαρῆς οὐσίας : ἰδρῶς ; κρυοῦτε ; τι σηκοῖς ἐπὶ τῶν ὤμων σου ; τὰ θαλασσοῖς,

φιλε μου· τὸ παραξηλοῖς· τί καμαροῖς ἔτσι ; ὁ υἱός μου μεγαλοῖ· διατὶ μαλ-
λοῦτε ; καμοῦσαι πῶς δὲν καταλαμβάνεις,.....

Γιὰ κεῖνον ὁ ὁποῖος καταλαμβάνει τί σηµαίνει ἔχει ἓνα πείραμα, δηλ. μιὰ ἐρώτησις ἀποτεινόμενη στὴν φύσιν, τὰ παρχπένω γλωσσικὰ πειράµατα εἶναι ἀποκαλυπτικώτατα. Μᾶς διδάσκουν ὅτι ἡ μητρικὴ µας γλῶσσα ἔχει ἀπορροφη-
τικὴ καὶ ἀφομοιωτικὴ δύναµι ποῦ δὲν ἔχει ἡ καθαρεύουσα, καὶ ὅτι, ἐνὸς ἐπι-
µένουμε στὸ τυπικὸ τῆς καθαρεύουσας, τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πολύτιμου
ὕλικου τῆς ζωντανῆς γλώσσας θὰ μένη πάντοτε ἔξω, ἐνῶ ἂν λάβουμε ὡς βάσιν
τὴ μητρικὴ µας γλῶσσα, αὐτὴ θὰ ἀπορροφήσῃ βαθµηδὸν ὅλο τὸ ὕλικὸ τῆς καθα-
ρευούσης. Ἡ μητρικὴ µας γλῶσσα μοιάζει µὲ ζωντανὸν ὄργανισµόν, ὁ ὁποῖος
τρώγει, ἀφομοιώνει ξένην ὕλη καὶ μεγαλύνει· ἡ καθαρεύουσα μοιάζει µ' ἓνα ἄ-
γαλµα ποῦ ποτὲ δὲ θὰ μεγαλώσῃ· τὸ χρίουμε ὁλόγυρα µὲ γύψο καὶ µᾶς φαίνε-
ται πῶς μεγαλύνει.

Δὲ σᾶς ἀρνοῦμαι ὅτι ὑπάρχουν καὶ λίγοι, πολὺ λίγοι, τύποι τῆς καθαρευού-
σης, ποῦ δυσκολεύεται νὰ τοὺς ἀφομοιώσῃ ἡ δημοτικὴ· αὐτοὺς δὲν θὰ καθήτω
νὰ σᾶς τοὺς ἀπαριθμήσω, καθόσον µὲ αὐτοὺς δὲν τροποποιεῖται τὸ γενικὸ συμ-
πέρασμα ποῦ ἐβγάλαµε παρχπένω. Αὐτοὺς ἂς ζητήσουν νὰ τοὺς εὑρουν ὅσοι νο-
µίζουν ὅτι εἶναι λανθασµένο τὸ συμπέρασµά µου. Αὐτὸ θὰ χρησιµέσῃ σ' αὐτοὺς
γιὰ νὰ γυµνάσουν λίγο τὸ παρχτηρητικὸ τους σ' ἐµᾶς δὲ γιὰ ν' ἀκούσουμε μιὰ
φορὰ κ' ἓνα ἐπιχείρηµα βγαλµένο ἀπ' τὴ παρχτήρησι τῆς φύσεως, κάτι τέλος
πάντων ποῦ δὲν τὸ εἶπαν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς.

Διότι, σᾶς βεβαιῶ, ἡ ἔλλειψις τοῦ παρχτηρητικοῦ στὸν τόπο µας εἶναι κάτι
τι πρωτοφανές, καὶ χρεωστεῖται βέβαια στὴν ἀνκτροφή µας, δηλ. στὴν προσήλωσι
καὶ ἀπορρόφησι τοῦ νοῦ µας ἀπὸ ἓνα μακρυνὸ κατὰ συνθήκην ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον
µᾶς κάνει νὰ μὴ βλέπουμε ἐμπρὸς µας καὶ νὰ σκουντουφλοῦµε. Ἴδου καὶ μερι-
κὲς ἀπ' τῆς φωτεινότερες ἀνακαλύψεις τοῦ ναρκωµένου αὐτοῦ παρχτηρητικοῦ µας.
Φίλος μου φιλόλογος µοῦ ἔλεγεν ὅτι, ὅταν προφέρνουμε τὸ *σῶµά µου*, τονίζουμε
ἐλαφρὰ τὸ *µά*, ἐποµένως *σῶζεται* καὶ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὁ ἐγκλιτικὸς τό-
νος. Ἄλλος µοῦ ἔλεγε µὲ ὅλο τὸ σοβαρό, ὅτι *σῶζεται* ἡ ἀρχαία προφορὰ τῆς πε-
ρισπωμένης, διότι ἀνεκάλυψε ὅτι τὸ *πῶς* τὸ προφέρνουμε *πῶως*. Τοῦ παρετή-
ρησα ταπεινῶς, ὅτι τῆς πλειότερες φορές λέµε ἀπ' ἐναντίας : *πωῶως ; ; ;*

Ἐπανέρχομαι στὸ ζήτηµα τῆς πτωχείας. Εἶδατε λοιπὸν γιὰ ποιὸν λόγον ἡ
δηµοτικὴ δὲν ἔχει τῆς λέξεις ποῦ ἀπαιτοῦνται γιὰ τῆς ἀνώτερες ἔννοιες, καὶ
ὅτι πολὺ παράξενο ἀπ' ἐναντίας θὰ ἦτον ἂν τῆς εἶχε, καὶ εἶδατε ἀκόµη πόσο
εὐκολὰ ἡµπορεῖ νὰ τῆς ἀποκτήσῃ. Τώρα λοιπὸν, γιὰ νὰ συγκρίνουμε, µὲ δικαιο-
σύνη, τὸν πλοῦτο ἢ τὴ φτώχεια τῶν δύο γλωσσῶν, καὶ τὴν ἐλαστικότητά καὶ
τὴν εὐκολία µὲ τὴν ὁποία ζυµόνεται ἡ καθεµιά, πρέπει νὰ κατεβοῦµε σ' ἐκεί-

νον τὸν κύκλο τῶν λέξεων ποῦ ἔχει κάθε δημοτικὴ γλῶσσα. Καὶ ἰδού, τὸ ἐξαγόμενον αὐτῆς τῆς συγκρίσεως.

‘Ο γάτος, ἡ γάτα, ὁ γάταρος, ἡ γατάρα, ὁ γατάκος, ἡ γατοῦλα, ἡ γατίτσα, τὸ γατί, τὸ γατάκι, τὸ γατοῦδι, τὸ γατουδάκι, ...—‘Η γαλῆ καὶ ὁ γαληδεύς. Εἰπέτε μου τώρα ἂν ἡ λέξις γαληδεύς ἀναπαρσταίνει στὴν ψυχὴ σας ἐκεῖνο τὸ χαριτωμένο ζῶο, ἐκεῖνο τὸ θαῦμα τῆς χάριτος, ὅταν ἀπλόγη τὸ ποδαράκι του καὶ παίζει μὲ μία κλωστή!

‘Ο πορτικός, ἡ πορτίκα, ὁ πορτίκαρος, ὁ πορτικάκος, ὁ πορτικούλης, ἡ πορτικάρα, ἡ πορτικίτσα, ἡ πορτικοῦλα, τὸ πορτίκι, τὸ πορτικάκι, τὸ πορτικοῦλι, ... Αὐτὸ λέγεται ἐλαστικότης μιᾶς γλώτσης.—‘Ο μῦς, οἱ μύες, τοῖς μυσί· ὁ μέγας καὶ ὁ μικρὸς μῦς. Αὐτὸ λέγεται μαρμαρώδης ἀκίνησις μιᾶς γλώτσης. Μὰ γιὰ τί σᾶς περκαλιῶ αὕτη ἡ λέξις νὰ μὴν μπορῇ νὰ πελεκηθῇ σὺν τὴν ἄλλῃ καὶ νὰ δώσῃ τόση ποικιλίαν μορφῶν; Γιὰ τί τάχα νὰ μὴ φικιάσουμε ὁ μύαρος, ἡ μυτσα, τὸ μύακι, τὸ μυουδάκι; Καὶ δὲν τὸ ἐκταλᾷτε; Διότι ἡ λέξις αὕτη δὲν εἶναι δική μας, καὶ ὁ κυνηγὸς δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ μὲ δανεικὸ τουφέκι τὰ ἴδια πράγματα ποῦ κάνει μὲ τὸ δικό του. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι, θὰ πῆτε, δὲν τὰ εἶχαν αὐτὰ τὰ πράγματα; Ἀμφιβάλλετε ἂν θὰ τὰ εἶχαν; Ἄνθρωποι μὲ τέτοια λεπτότητα αἰσθήματος δὲ θὰ εἶχαν λέξεις γιὰ ν’ ἀποδώσουν τὴ θαυμαστικὴ ἔννοια ποῦ ἔχει ὁ πορτίκαρος καὶ τὴ χαϊδευτικὴ ἔννοια ποῦ ἔχει ὁ πορτικούλης; Ἀλλὰ αὐτὲς ἡ λέξεις ἔχουν γιὰ μᾶς τόση ἀξία, ὅση ἔχει κι’ ὁ γαληδεύς.

Ἀπειρία εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ παράγωγα: νεράκι, κρασάκι, μητερούλα, μητερίτσα, μαρροῦλα, πατεράκης, πατερούλης, ἀδελφούλης, ἀδελφοῦλα, ἀεράκι, χορταράκι, δουλάκι, δουλίτσα, δουλικό, φιλαράκος, παιδάκι, παιδαρος, παιδοῦλι, παιδαρέλι, γυναικάρα, γυναικίτσα, γυναικοῦλα, ἀνδρογυναικα, φωνάρα, φωνίτσα, φωνοῦλα, ...

Μὲ ποιά λέξι θὰ ἀποδώσετε τὴν ψυχικὴ κατάστασι ἐκείνου ὁ ὁποῖος λέγει ἐκέρδις δύο χιλιαδοῦλες δραχμές;

Ἐννοεῖτε τώρα γιὰ τί αὕτη ἡ γλῶσσα εἶναι πολύτιμη ὡς γλῶσσα φιλολογικὴ, δηλ. γιὰ ἀληθινὴ ἀναπαράστασι ψυχικῶν κατὰστάσεων, καὶ ὅτι ἐμπρὸς σ’ αὐτὴν ἡ καθαρεύουσα εἶναι ἓνα χονδροειδέστατον ὄργανον; Ὅταν λέγω νεράκι ἀπ’ τὴν βρυσούλα, ἀγαπῶ τὴ βρυσούλα, ἀγαπῶ καὶ τὸ νεράκι της, ὅταν ὅμως λέγω ὕδωρ ἐκ τῆς κρήνης, δὲν ἀγαπῶ τίποτε. Ἡ καθαρεύουσα μᾶς μαθαίνει νὰ μὴ ἀγαποῦμε, μᾶς ἔχει παγώσει τὴν καρδιά.

Αὐτὰ περὶ πτωχείας. Ἀλλὰ ἡ γλῶσσα αὕτη, λέγουν, εἶναι χυδαία.

Ἐνόσω σ’ αὐτὴν τὴ γλῶσσα δὲν λέμε ἄλλο ἀπὸ χυδαῖα πράγματα, βέβαια θὰ εἶναι χυδαῖα ὅταν θὰ πῆτε εὐγενῆ πράγματα, τότε θὰ γίνῃ εὐγενής. Ἀλλως τε πῶς ὁ Βαλαωρίτης π. γ. εἶπε ὠραῖα καὶ εὐγενῆ πράγματα σ’ αὐτὴν τὴν γλῶσσα; Δὲ λέγω τὸ Σολωμό, διότι ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποῦ δὲν ἀναγνωρίζουν

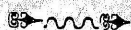
τὸ Σολωμὸ ὡς ποιητὴ (*), ξεύρετε γικτί; Ἀπλούστατα, διότι ὁ δάσκαλος δὲν τοὺς τὸ ἔμαθε αὐτό, οἱ δὲ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν κάνουν ἄλλο ἀπὸ ὅτι τοὺς εἶπε ὁ δάσκαλος, δηλ. οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, καὶ σ' ἀνδρικήν ἡλικίαν, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ εὐτακτοὶ καὶ ἐπιμελεῖς μαθηταί.

Λοιπὸν, ὅταν διαβάζουμε τὸ Σολωμὸ ἢ τὸν Βαλαωρίτη, ἡ γλῶσσα αὐτὴ μᾶς φαίνεται ἔξαφνα εὐγενής. Καὶ τότε, γιὰ νὰ συμβιβάσουμε τὰ πράγματα, κάνουμε ἓνα βῆμα πίσω καὶ λέμε: «μά, στὴν ποίησιν ἀρμόζει αὐτὴ ἡ γλῶσσα». Γιατί, παρακαλῶ, στὴν ποίησιν ἀρμόζει; Ἐψυχολογήσατε στὸν ἐκυτὸ σας γιὰ νὰ εὑρετε αὐτὸ τὸ γιατί; Νὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ.—Διότι ἡ ποίησις εἶναι ἡ πρώτη ποῦ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη τῆς ἀληθινῆς γλώσσας.

Ὑστερα ἐρχόμεθα στὸ διήγημα, ἀρχίζει νὰ μᾶς ἀρέσῃ κ' ἐκεῖ. Ἄλλο ἓνα βῆμα πίσω: «μά, καὶ στὸ διήγημα ἀρμόζει αὐτὴ ἡ γλῶσσα, πρὸ πάντων ὅταν εἶναι ἀγροτικὸ ἢ ναυτικόν...». Ὑστερα στὸ δράμα. Τρίτο βῆμα πίσω: «μά ι . . καὶ στὸ δράμα ἀρμόζει αὐτὴ ἡ γλῶσσα... μᾶς παριστάνει πιὸ φυσικὰ, πιὸ ζωντανὰ τὰ πράγματα . . .».

Ἡ χυδαιότης εἶναι στὰ πράγματα, Κύριοι, καὶ ἐξ ἀντανανκλάσεως μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι στὴ γλῶσσα. Ὅταν λέτε *τσαροῦχι*, σᾶς φαίνεται ἡ λέξις χυδαία, διότι τὸ πρᾶγμα ποῦ σᾶς ἀναπαρσταίνει εἶναι χυδαῖο, διότι σᾶς θυμίζει ἓναν χωριάτη ἀκάθαρτο. Ὅταν λέτε *τὸν ἐσάπισε* στὸ *ξύλο*, ἡ πρᾶξις εἶναι χυδαία. Ἀλλά, θὰ πῆτε, γιατί λοιπὸν, ὅταν ποῦμε *τὸν ἐμωλώπισε*, δὲ μᾶς κάνει τὴν ἐντύπωσι τοῦ χυδαίου;—Διότι ἡ φράσις αὐτὴ δὲν εἶναι τόσο ζωηρὴ ἀναπαράστασις τοῦ γεγονότος· ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι μακρύτερα ἀπ' τὴ ζωντανὴ ἀλήθεια, γι' αὐτὸ εἶνε μακρύτερα κι' ἀπ' τὴ χυδαιότητα, διότι σ' αὐτὴν τὴν περίστασι ἡ χυδαιότης εἶναι ἡ ἀλήθεια.

(ἀκολουθεῖ).

Η ΝΟΣΟΣ ΑΒΟΥΛΙΑ

ΣΤΗ ΡΩΜΕΪΚΗ ΛΕΓΕΩΝΑ ΤΗΣ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣΥΝΗΣ

«Τὸ μὲν ἐγκαλέσαι καὶ μέμψεσθαι καὶ ἐπιτιμῆσαι ράδιον καὶ τοῦ βουλομένου παντός, τὸ δ' ὅπως τὰ παρόντα βελτίψω γενήσεται συμβουλευσαί τοῦτο ἔμφορον ὡς ἀληθῶς συμβούλου». Εἶνε παραινετικὴ περικοπὴ τοῦ Λουκιανοῦ διὰ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ τὸ ἀνεπιτήδευτο καὶ ἰσόρροπο πνεῦμα πρὸς τοὺς ἐπικριτὰς κριτι-

(*) Σ. Δ. Βάλβη, περὶ τοῦ ἡμετέρου θεάτρου. Ποικίλη στοὰ 1896, σελ. 212.